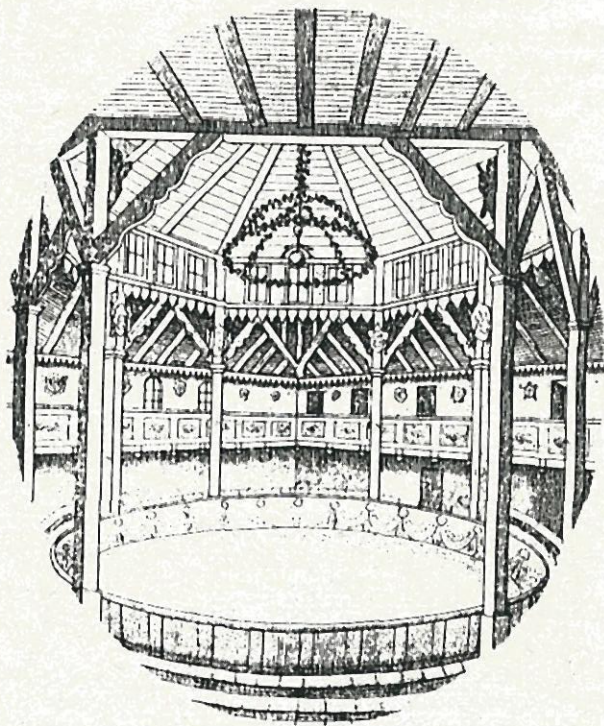

BYFORENINGEN FOR ODENSE

Nr. 4 d. 7. september 1997.

Bygningskulturens Dag

Tårnkonstruktionen i Pantheonens cirkus blev båret af otte kraftige søjler. Detalje af kitografi på museet Montsegarden, Odense

d. 12. september 1997

Fantasiens Huse

Det oprindelige Odense Teater,
som lå på Sortebrødre Torv.

Pantheon Theatret
imellem Vindegade og Vestergade.

Rosenhaven på Filosofgangen.

og Odense Teater i Jernbanegade.

Desværre er husene ikke direkte
tilgængelige, så derfor:

“Gå en tur forbi - studér selv bygnin-
gerne - og lad *fantasiens* råde“.

Fantasiens Huse

som er emnet for Bygningskulturens
Dage i år, åbner mange muligheder.

Det kan være forlystelser som teatre,
biografer, cirkus, friluftsscener, udflugts-
steder.

Ja, det kan jo også være huse, hvor fan-
tasien har fået lov til at udfolde sig.

Byforeningen for Odense har valgt at
fokusere på et par af de markante navne
indenfor underholdningsbranchen.

Det kunne også have været det nye bør-
nekulturhus “Fyrtøjet” eller Kunstbyg-
ningen på Filosofgangen eller skovpavil-
lionerne i Fruens Bøge.

God fornøjelse !!

Poul Karndal
Byforeningen for Odense

Den gamle teaterbygning på
Sortebrødre Torv fotograferet
1915, året efter teatrets lukning.
Hovedindgangen lå i Theater-
stræde til højre i billedet.
Det er overstræde til venstre
(Montergården).

Odense Litografiske Anstalt lavede efter ibrugtagningen af det nye teater i Jernbanegade denne mærkat, hvor man ser det gamle teater fra gårdsiden (Møntergården).

Teatret på Sortebrødre Torv

Der har været spillet teater i Odense siden 1500-tallet, men fra slutningen af 1700-årene fik skuespillet for alvor vind i sejlene.

Der blev taget initiativ til dannelsen af et dramatisk selskab, og byens adel hentede tyske skuespillergrupper til staden. Festsalen på rådhuset, der var byens eneste rummelige og værdige lokale, blev ved disse lejligheder ombygget og brugt til teatersal, men salen blev hurtigt for lille.

Derfor købte to privatpersoner en grund af bystyret på den gamle Sortebrødre Kirkegård, hvor de i 1795 opførte Odenses første komediehus, som blev lejet ud til teaterinteresserede adelsfolk.

Den nye teaterbygning var den første af sin art udenfor hovedstaden. Teatret blev først og fremmest brugt af adelen, og bygningen rummede flere loger, der tog megen plads.

I den første sæson blev der kun spillet på tysk, men byens borgerlige kredse krævede snart "fædrelandske" skuespil, og allerede ved åbningen af den anden teatersæson fredag den 18. november 1796 - dagen, der fejres som Odense Teaters fødselsdag - var dansk skuespil sat på plakaten.

I de første år løb teatret ofte ind i økonomiske problemer, og bygningen forfaldt gradvis, indtil den i 1825 kom på tvangsauktion og blev købt af samtlige byens eligerede borgere.

Alle opfattede nu teatret som offentlig ejendom.

I de næste 100 år blev teatret bygget om flere gange.

I 1840 gennemgik bygningen en ganske omfattende ombygning, hvor bl.a. bygningens tag blev delvis hævet, så man kunne indrette et rigtigt snoreloft til erstatning for det gamle faste loft over scenen. Ombygningen havde dog ikke løst alle teatrets problemer, og publikum klagede over både træk og kulde, så snart fortæppet gik op. Også skuespillere og musikere led under forholdene.

I 1850 blev teaterbygningens sydøstlige hjørne udbygget, så bl.a. direktøren fik en større lejlighed.

**Maskerade-
og Bal-
Handsker**
billigst hos
S. Longhi,
8. Overstræde 8,
ligefor Theatret.

I tilskuerrummet blev kongelogen, der var etableret 1840, nedlagt. Det gav plads til omkring 100 nye pladser, så teatret kunne rumme ca. 650 tilskuere, når de umagelige ståpladser på gulvet og balkonen var regnet med.

I begyndelsen af 1860'erne stod teatret på ny overfor en ombygning, da bygningen var stærkt nedslidt. Da en fuldstændig nybygning ville blive for bekostelig, blev det dog kun til en sporadisk istandsættelse.

I årene 1882-93 var den initiativrige apoteker Gustav Lotze formand for teaterudvalget, og i hans tid (1891) fik teaterbygningen en ny, klassicistisk facade ud mod Teaterstræde til afløsning af den gamle.

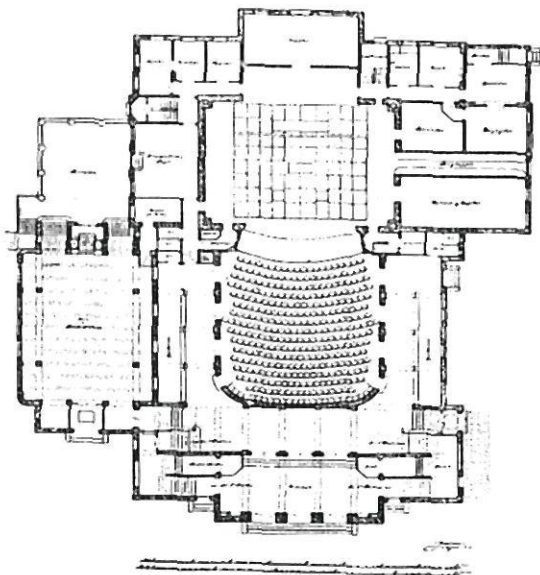
I den forbindelse hørtes dog en del kritiske røster, der ikke mente, det var forsvarligt at lappe mere på det gamle teater.

Teatret i Jernbanegade

Teaterejendommen på Sortebrødre Torv havde siden i 820'erne været ejet af et interessantselskab med et antal medlemmer, der fra slutningen af 1860'erne svarede til byrådets medlemstal.

I 1905 overtog Odense Kommune officielt bygningen. Drømmen om en ny teaterbygning havde været luftet flere gange, og da brandkommissionen ved et eftersyn i 1909 advarede mod brugen af bygningen, kom der for alvor gang i overvejelserne om et nybyggeri.

Byens førende arkitekt, Niels Jacobsen, der allerede havde sat sit præg på byen med bygninger som Grand Hotel i Jernbanegade, Torvehallen på Klengenberg og Fyns Forsamlingshus i Kongensgade, fik til opgave at tegne et nyt teater med omkring 600 siddepladser (ingen ståpladser).

Plantegning over den nye teaterbygning i Jernbanegade, som blev indviet d. 9. oktober 1914, tegnet af arkitekt Niels Jacobsen

Byggeriet forløb planmæssigt, og den 9. oktober 1914 åbnede byens nye teater.

Det gamle teater på Sortebrødre Torv, blev herefter brugt til bl.a. husvilde, indtil det i 1922 nedbrændte.

Det nye teater fik plads til 652 tilskuere, og i teatrets program blev siddepladserne frenhævet, fordi "... man risikerer ikke her, som i det gamle teater, at en lidt svær dame eller herre breder sig ud over egen plads. Hvad der ofte kunne være lidt ubehageligt".

I hele byggeriet var der lagt vægt på den kunstneriske udsmykning.

Facaden over hovedindgangen blev bl.a. udsmykket med et stort relief af billedhuggeren Thomas Børentzen, der ofte udsmykkede Niels Jacobsens bygninger.

Tilskuerfoyeren prydedes af to store malerier af Agnes Slott-Møller.

I sidebygningen ud mod Kongens Have blev der indrettet teatercafé, så teatergæsterne i pausen og før og efter forestillingerne kunne få noget til gaven. Cafeen blev nedlagt i midten af 1950'erne.

Der skulle kun gå nogle få årtier, før man begyndte at diskutere en udvidelse af teaterbygningen, men først i slutningen af 1960'erne lykkedes det at få bygget en etage ovenpå annektsbygningen ud mod Kongens Have ligesom teatrets sydfløj blev udvidet, idet den gamle terrasse blev sløjfet. Det gav mere plads til f.eks. elevskolen og administrationen.

Disse om- og tilbygninger var dog kun lappeløsninger, og i 1976 kom den længe ventede udvidelse endelig.

I de to hjørner ud mod Jernbanegade blev der opført en tilbygning, som blandt meget andet gav bedre garderober for skuespillerne og en samling af teatrets administration.

I januar 1977 blev teatret genåbnet.

Teaterbygningen er siden løbende blevet moderniseret og er i år atter genstand for en større ombygning, der bl.a. skal skaffe det betrængte personale bedre arbejdsvilkår.

Johnny Wøllekær
Stadsarkivet

Pantheon 1857 - 1897

Blandt fantasiens huse i Odense er Pantheon byens fantastiske !!

I årene efter 1840 var byen begyndt at ekspandere vestpå.

1844-47 opførtes en Dragonkaserne af imponerende dimensioner i Vindegade. I kriseårene 1857-59 bliver dele af den privat opførte kaserne købt af købmand Ludvig Linkilde og ombygget til teater og cirkusbygning efter tegning af arkitekt W.Haugsted.

Det blev til forlystelsesetablissemnet Pantheon, som lå ca., hvor Frelsens Hær nu ligger (mellem Vindegade og Vester-gade)

Pantheonteatret gav siden navn til gaden, der blev anlagt i 1897 - tværs igennem etablissemnet !!.

Theatret blev indviet torsdag den 24. februar 1859 ved afholdelse af en maskerade.

Fyens Stiftstidende skriver herom, at huset er smukt og hyggeligt. Facaden imod Vindegade skulle have været højere og mindre massiv.

Teatret kunne rumme over 900 og det var et værk, som fortjente al påskønnelse.

Hvad Cirkus angår, så syntes det at blive ligeså storartet som smukt, og for en By som Odense næsten Exempellost. Selv Kjøbenhavn har intet Lignende. Taget over det ligger kjækt, kun baaret af 8 høje Søjler og det turde, hvad Tømmerarbejdet angaar, ansees som noget Fortrinligt.

Dette og resten af forlystelsesetablissement Pantheon åbnede 14. august samme år med en stor festforestilling: Beriddere i Cirkus, Concert, forestilling på Theatret af skuespildirektør Müller, solodanse, "Acrobatiske, ahtletiske og gymnastiske Kunstproduktioner" og Pantomine. I Haven, som oplystes med gas og kulørte lamper, blev udført harmonimusik på plænen. "En stor og bekvem Caroussel" stod til publikums frie afbenyttelse.

Etablisementet "Pantheon", indrettet i den tidligere Dragonkaserne i Vindegade, med teater m.m. i forbygningerne. Kun de 9 fag med "Restauration og Billard" er bevaret i dag. Tegningen er udført af arkitekten W. Haugsted til en plakat, der udkom i anledning af Etablisementets åbning i august 1859, lithograferet af Hagen & Sivertsen, og som solgtes for 16 Sk. pr. Exempl. i byens boglader og hos købmand L. Limkilde. (Møntergården).

Bestanddelene i Pantheon var restaura-tion, dansesal, teater, panorama og en cirkus, som fuldt udbygget i 1874 kunne rumme 3.000 mennesker - Odense havde dengang ca. 17.000 indbyggere - tillige lå bagved en stor have og bazar-butikker i den lange, overbyggede Pantheon Passage, der førte ind til haven fra Vestergade 83.

Det var et odenseansk sidestykke til Alhambra og Tivoli i København.

Således afholdtes nogle gevaldige fester på Sct.Knuds markedsdag

Teateret var bare éen af Pantheons attraktioner, som tiltrak et bredt publikum (til skade for det "gamle" Odense Teater). Men det havde også sine dårlige perioder.

Efter en kort nedgangsperiode blev det ombygget og istandsat i 1876-77. Samtidig ændrede det navn til "Odense Folketheater".

Allerede 1880 omdøbtes hele etablissementet til "Tivoli" og det gamle cirkus indrettedes til vinterhave.

Teatervirksomheden standsede i 1886.

Men det store hus blev også brugt til folkemøder

bl.a. talte Poul Geleff om den socialdemokratiske bevægelse i november 1871, hvor mere end 1.500 var mødt frem.

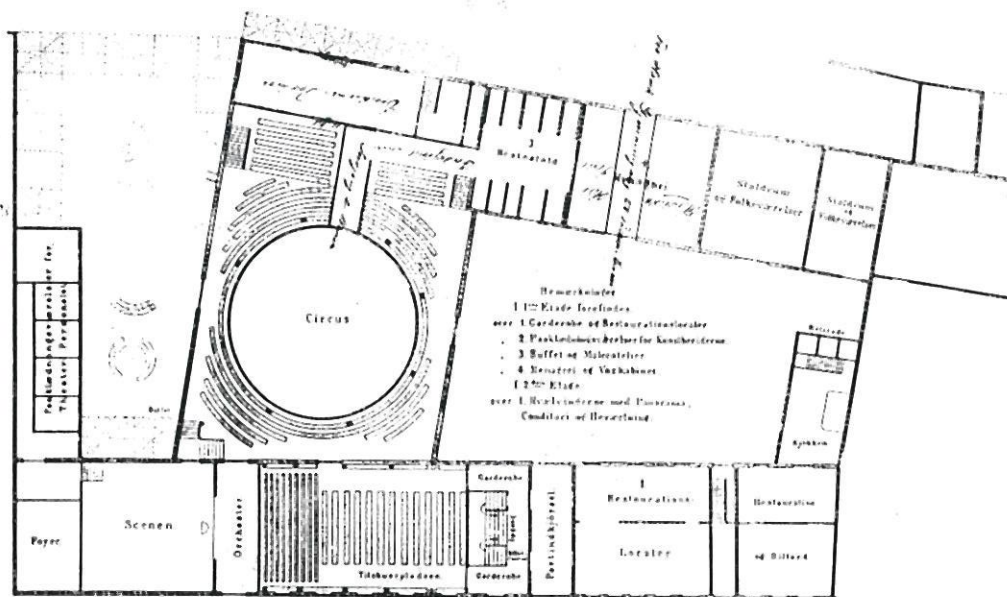
Men stedet omfattede jo tillige det store cirkus og haven, hvor der bl.a. på Sct.

Scenen.

Tilskuert

Grundtøgning over Etablissementet Pantheon.

Knuds markedsdag afholdtes nogle gevaldige fester.

Det var også kendt for sine flotte fyrværkerier. Der var endda igennem mange år en fastansat fyrværker

Det var ofte de omreisende cirkusoptrædte her.

F.eks. optrådte Brodrene Hoffmann anden pinsedag 1865 i Pantheon.

"Folkfest for Store og Smaa i Anledning af Grundlovsdagen"

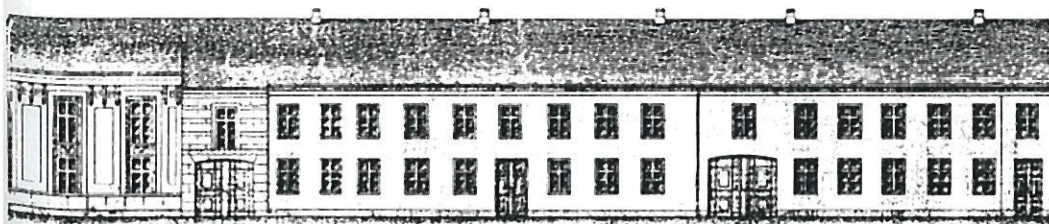
Sidst på eftermiddagen Kunstforestilling i Havens aabne Cirkus.

Om aftenen: *Kunstbiderforestilling i Cirkus i Hovedbygningen.*

Når man læser i datidens aviser, er der gang på gang omtale af store begivenheder og fest i Pantheon.

Men tiderne skifter og der kom andre teatre i Odense - og Panteons mange bygninger blev delvis redrevet sidst i 1890'erne.

Det var forresten en cirkusdirektør med handelstalent, som 16. maj 1897 fik sko-

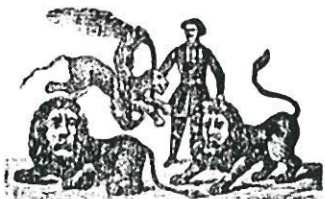

sen.

Indgang

Restaurations og Billard

Bolig for Theaterdirectøren

Lovetheatret i Pantheon.

Idag og foreløbig hver af de følgende Dage, Eftermiddag Kl. 7, giver Underleguede, be- kendt som Europas første Dntammer, over- ordentlige Førestillinger i 3 Afdelinger, hver Dag med nye Forandringer, med fine dekoredeKover, Pantene og Ute.

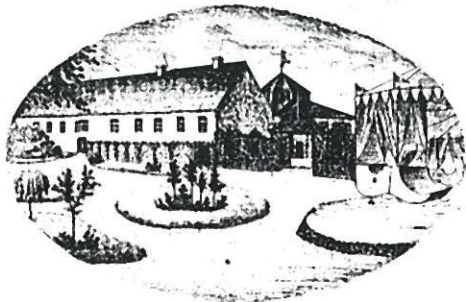
Casanova Memetty.

For Publicens Befremmelighed har jeg forandret Tiden for Førestillingens Be- gyndelse til Kl. 7 1/2.

Til de ærede Vandboeres Befremmelighed gives Førestillinger hver Onsdag og Ve- rsdag, Eftermiddag Kl. 5; første Gang Lørdagen den 23de Martz.

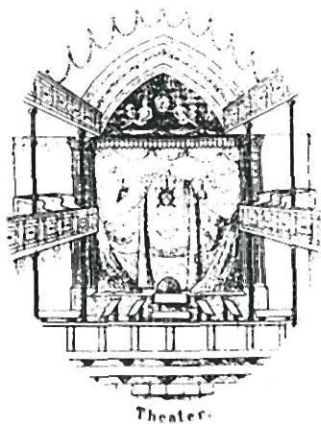
Reklame for en dyrelammer i

Fyens Stiftstidende 20.3.1867. *Han gav forestillinger i Pantheon og medbragte løver, pantere og ulve (E. Panton fot., Lokallhistorisk Afdeling).*

Havepantheons Forlystelsesetablissement Pantheons Odsenss. ca. 1850. Til højre ses teatralenkanal og længst tilbage i billedet den grundmurde cirkusbygning. Vindegade på cirkusbygningens forside er en stående rytter på en galopperende hest. Udsnit af Strøghal. Museet Møntergården, Odense

Teatret i Etablissementet «Pantheon» fra Grundtegningen af arkitekt Haugsted, udgivet ved åbningen aug. 1859.

Theater.

de på: 6214 Kvadrat Alen med de paa denne Parcel værende bygninger: Theatersal, Cirkus og Havehus, disses mur- og sømfaste Tilbehør, hvorunder Kakkelovne og Komfurer samt de til Sal og Cirkus værende Bænke, Dekorationer, Rekvisitter og Tæpper m.v.

Men andre var ude efter de samme grunde, så 3 måneder efter solgte han hele molevitten og tjente 11.000 kroner kontant - hvilket nok svarer til noget over en million kr. i dag !!

I dag findes kun få rester af Pantheon på hjørnet af Vindegade og Pantheonsgade

Vindegade nr. 102. Her fandtes til for nylig en typisk senklassicistisk gadedør fra «Pantheon»'s restaurationsafdeling. Det er også her, der i trappegangen til tørreløftet findes en rest af Pantheon teatrets «hvælvede Rekreatiønsaller, hvortil man naaer fra anden Løgerække»

**Men ellers er der minderne
- og gaden Pantheonsgade !**

Rosenhaven

Odense Folketheater

Odense Sommertheater

I dag et hus, som er fulgt med tiden. Indrettet med 4 scener og biograf. Udbygget til hjemsted for tre odenseanske teatergrupper.

Oprindeligt var det et folketeater opført 1894 i en romantisk schweitzerstil i bindingsværk med stor veranda og lysthave imod Øvreaaen (Odense Aa's nordlige arm).

Tegnet af arkitekt Erik Schwaneflugel og døbt "Odense Sommertheater".

Man havde lagt vægt på udseendet og den nære tilknytning til ådalen. Imidlertid forlangte bygningskommisionen, at forbygningen imod Ny Vestergade blev grundmuret.

På den måde fik teatret også en klassisk facade med smukke rundbueportaler, pilastre. Øverst attikaen med medaillon og vaser.

Ny Vestergade fløjen havde restaurant i kælderen, vestibule og øverst galleri med saloner.

Den store fløj langs å'en rummede teater- og balsal med balkoner. Længst væk lå scene og påklædningsværelser. De karakteristiske lanterner med slanke spir på tagryggen er stadig bevaret som en del af det oprindelige ventilationsanlæg.

Langs denne fløj lå en bred, overdækket veranda med nedgang til haveanlægget.

Desværre var teatret var meget følsomt overfor tidernes omskiftning.

Det oprindelige sommerteater gik således fallit i 1896.

Forside af modelhafte fra sommerrevyen 1895
(Lokalhistorisk Afdeling).

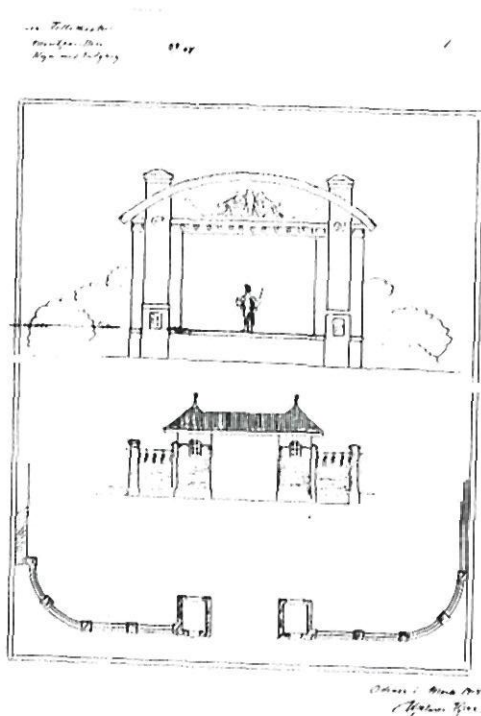
En nye ejer omdøbte det til Odense Folketheater og med nyt repertoire gik det fremad.

Den nordlige del af Odense Å blev i 1909 fyldt op ved tilkørsel af jord fra Nonnebakken (den gamle vikingeborg). Der blev kloakeret og Filsofgangen anlagdes i de følgende år som gade.

1910-11 Ansøgte A.Stentoft om at måtte opføre operetter og pantomimer på Folketeatret.

Omkring 1904 opføres ny veranda og lysthave. Desuden bygges musikpavillon, og den gamle hegnsmur imod Ny Vestergade erstattes af en lavere mur med afrundede hjørner samt 2 billetkontorer (grundmuret og med skifertag). 1908 aftales levering af elektricitet til Odense Folketeater.

arkitekt Hjalmar Kjær's
tegning i marts 1904 af musik-
pavillon og hegn med indgang

I 1917 købte Lorentz Rasmussen teatret og skabte med folkekomedier som Charleys Tante og Ebberød Bank yderligere succes.

1932-33 sker der store forandringer. Lysthaven imod Filosofgangen overbygges, så der bliver en stor festsal med tribune til optræden. Her bliver plads til ca. 860 personer, medens teatret kan rumme 476 personer.

Den hidtidige veranda forsynes med ovenlys og den bagvedliggende træbygning fjernes. I stedet opføres (på samme sted) en ny muret bygning med etageadskillelse af jernbeton.

Adgangsforholdene ændres og der laves nye toiletter og garderober.

Så kom anden verdenskrig, hvor tyskerne i 44 beslaglagde "Rosenhaven". Efter krigen kunne restaurations- og teaterdrift ikke klare økonomien og der indrettedes derfor biograf, som kommunen købte og drev under navnet "Folketeatret".

Desværre kunne restaurationen heller ikke klare sig. Der kom nu en periode med bilforretning og byggemarked.

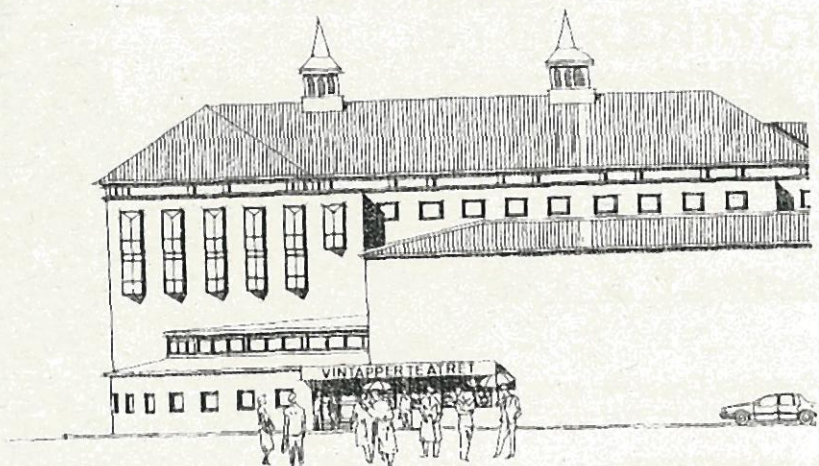
I 1981 gennemgik ejendommen en større istandsættelse med ekstrafundering, idet det viste sig at ejendommen satte sig i den bløde ådal. (Se det især på ejendommen Ny Vestergade 21 imod Filosofgangen, hvor tagrenden slår et slag pga. facaderevner)

Så blev det i en årrække hjemsted for teatergruppen "Banden".

I øjeblikket er det under om- og tilbygning for at kunne rumme tre teatergrupper !

Stadig et hus i god udvikling !

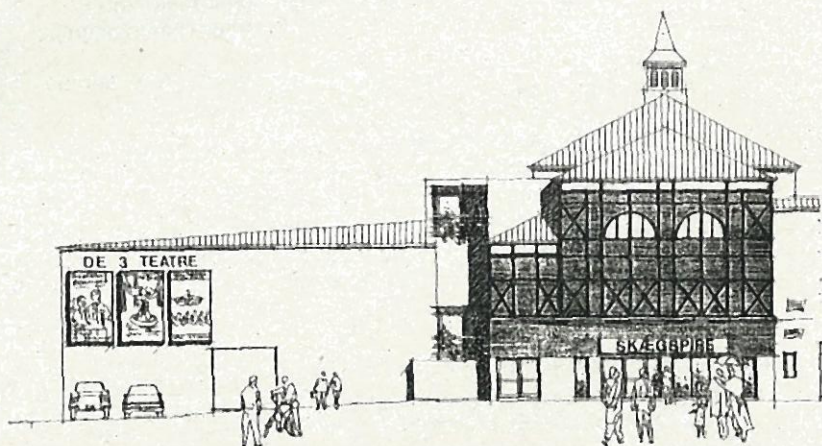
Poul Karndal

Facade mod Filosofgangen

Facade mod Nyvestergade

Facade mod indkørsel til parkeringshus

BYFORENINGEN FOR ODENSE

Langelinie 179, 5230 Odense M.

Formand & ansv. redaktør

Poul Karndal Jensen

Langelinie 179, 5230 Odense M.

Tlf.: 66 14 27 72, Fax: 66 14 27 92

Bygningskulturens Dag er den anden weekend i september, hvor over 40 europæiske lande har valgt at vise eksempler fra vores fælles bygningskultur.

Her i Danmark varetages Bygningskulturens Dag af Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Nationalkomitéen for Bygningskulturens Dag

I år har man valgt at fokusere på *"Fantasiens Huse"*

Byforeningen for Odense har derfor valgt at :

fortælle om 4 teaterhuse i denne folder

Det gamle Odense Teater på Sortebrødre Torv

Det nuværende Odense Teater i Jernbanegade

Pantheon Etablissementet, som lå i Pantheonsgade

Sommerteatret Rosenhaven på Filosofgangen

vise eksempler på dukketeatre og spille et stykke

i det gamle bibliotek, Klosterbakken 2. på 1.sal

kl. 19.00 - 22.00 (Dukketeaterforestilling kl. 21.00)

fortælle om byens store arkitekt Niels Jacobsen,

som bl.a. tegnede Odense Teater og Grand Hotel

start kl. 19.30 - 20.30 og 21.30 ved hovedindgangene

vise Klosterhaven og munkenes lægeurter i fakkelskæret

kl. 19.30 - 22.00 i Klosterhaven ved Domkirken

Tappenstregen - hvor der vises, hvorledes militæret tidligere gik

byen rundt for at lukke værtshusene og sende soldaterne hjem til

kasernen. Så blev spunsen / tappen til ølankeret lukket og mærket

med en kridtstreg, så det kunne ses, hvis der blev tappet mere øl !

start kl. 22.00 fra Brandts Klædefabrik. 22.15 fra Air Pub.

22.30 fra Chr.IV Tal. herfra til festfyrværkeriet kl. 23.00.

Kildeangivelse: Vibeke Brandt: Sejle op ad Aaen. Anders Enevig: Cirkus i Danmark.

Biskop Engelstoft: Odense Bys Historie. Odense magistrat 2. afdeling's registranter.

Odense Bys historie bind VI & VII. Karl Schmidt: Theaterforhold i Odense.

Holger Dyrbye, Jørgen Thomsen, Johnny Wøllekær: Odense Teater i 200 år.